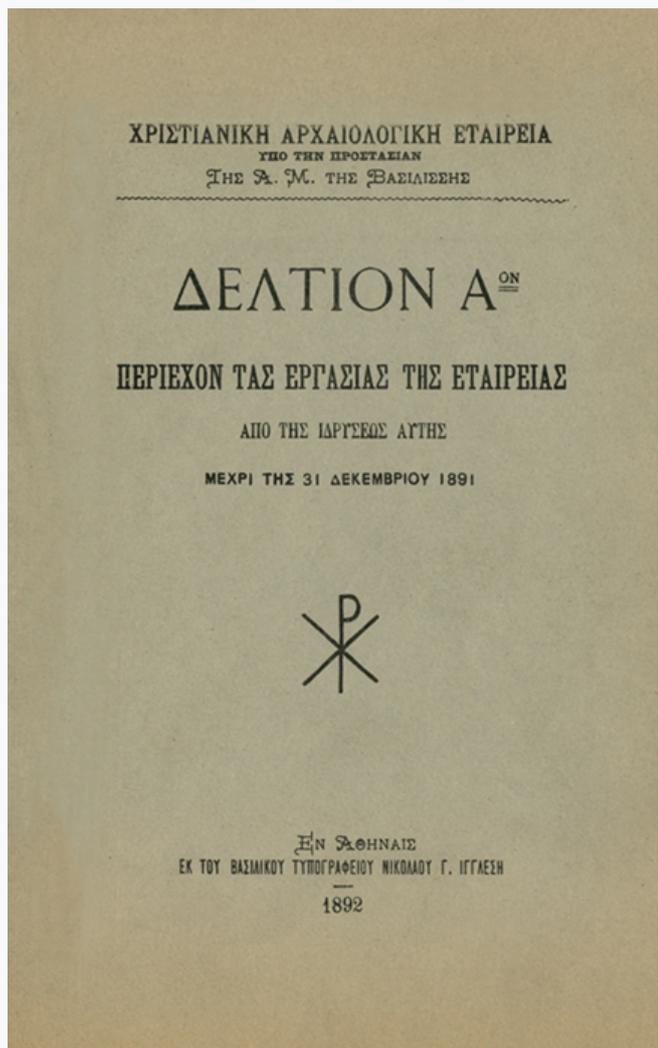

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 1 (1892)

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1884-1891), Περίοδος Α'

Έκθεσις του Διευθυντού του Χριστιανικού Αρχαιολογικού Μουσείου Γ. Λαμπάκη περί των κατά το έτος 1891 πεπραγμένων

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1503](https://doi.org/10.12681/dchae.1503)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (1892). Έκθεσις του Διευθυντού του Χριστιανικού Αρχαιολογικού Μουσείου Γ. Λαμπάκη περί των κατά το έτος 1891 πεπραγμένων. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 1, 94-120. <https://doi.org/10.12681/dchae.1503>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἐκθεσις του Διευθυντοῦ του Χριστιανικοῦ
Αρχαιολογικοῦ Μουσείου Γ. Λαμπάκη περί των
κατά το ἔτος 1891 πεπραγμένων

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1884-1891), Περίοδος Α' • Σελ. 94-120

ΑΘΗΝΑ 1892

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Γ. ΔΑΜΠΙΑΚΗ

Περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1891 πεπραγμένων.

Κύριοι.

Ἐν τῇ ἐκθέσει ἡμῶν ταύτῃ βραχεῖ ῥήματι θέλω ἀναφέρει ὑμῖν :

α) Περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Μουσείου.

β) Περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεων καὶ σπουδαιότερων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ κλάδου τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας παρατηρήσεων ἡμῶν.

γ) Περὶ τῶν μᾶλλον λόγου ἀξίων ἀντικειμένων, τῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος περιελθόντων εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν διεύθυνσιν Χριστιανικὸν Μοῦσεϊον· καὶ

δ) Περὶ τῆς ἐν τῷ Ζαπτεῖῳ Μεγάρῳ ἐκθέσεως καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ὁμιλιῶν καὶ συνδιαλέξεων ἡμῶν.

Α'. Κατάστασις τοῦ Μουσείου.

Καθ' ὅλον τὸ παρελθὸν ἔτος εἰσῆλθον εἰς τὸ Μοῦσεϊον 477 ἀντικείμενα ἐγγραφέντα ὑπὸ τοὺς ἀπὸ τοῦ 872—1343 ἀριθμοὺς, ἦτοι :

	Τούτων προῆλθον
Διάφορα ἀντικείμενα 241	Ἐξ ἀγορᾶς 24
Συλλογὴ Θερισίου 111	Συλλογὴ Θερισίου 111
Χειρόγραφα 49	Φροντίδι τοῦ Σ. Μητροπολίτου 1
Ἐντυπα 50	" " κ. Τσιγαρᾶ 1
Ἀρχιτεκτονικαὶ κατόψεις 50	" " κ. Βισβίζη 1
Νομίσματα 6	Ἐκ διαφόρων προσφορῶν 56
	Φροντίδι ἡμῶν 286
Τὸ ὅλον 477	Τὸ ὅλον 477

Πλὴν δὲ τῶν ἀνωτέρω ἀντικειμένων κατεθέσαμεν περὶ

τά 100 φωτογραφικά άπότυπα, μήπω έν τῷ κώδικι καταγραφέντα, ἃ τίνα έν τῇ έφετεινῇ ἡμῶν περιοδείᾳ έλάθομεν έκ διαφόρων τῆς Χριστιανικῆς αρχαιότητος μνημείων.

Καθ' όλον δέ τὸ λήξαν έτος έπεσκέφθησαν έν όλῳ τὸ Χριστιανικόν Μουσεϊον 217 άτομα, ώς έξῆς :

Τὸν Ἰανουάριον 6ῃ, Φεβρουάριον 28, Μάρτιον 37, Ἀπρίλιον 20, Μάιον 16, Ἰούνιον 4, Ἰούλιον —, Αὐγουστον 9, Σεπτέμβριον 3, Ὀκτώβριον 2, Νοέμβριον 29, Δεκέμβριον 6, έν όλῳ 217.

Β'. Περιηγήσεις ἡμῶν ανά τήν Ἑλλάδα καί αἱ σπουδαιότεραι έν τῇ έπιστήμῃ ἡμῶν παρατηρήσεις.

Ἀπό τοῦ μηνός Ἰουνίου μέχρι τοῦ μηνός Ὀκτωβρίου διερχόμενος έν τοῖς ταξειδίοις μου τὰς ανά τὸ Κράτος μεγάλας γραμμάς τῆς κυρίως ἀποστολῆς μου, έκπληρῶν φιλανθρωπικὰς διαταγάς τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσης, δέν ὤκνησα, κύριοι, ὅπως σταθμεύων είς διαφόρους τόπους Ἰψηλῆς ἀδείας τῆς Α. Μ. έξετάζω καί μελετῶ αὐτοὺς ὑπὸ Χριστιανικὴν αρχαιολογικὴν έποψιν.

Ἄν δέ ἤμην ποιητής, τότε μόνον, Κύριοι, θὰ ἠδυνάμην νὰ περιγράψω πὼς ὑμῖν τὰς πολλάς καί ποικίλας τῶν ταξειδίων μου περιπετείας, τὰς ωραιότητας ἢ φρικαλέας ἀγριότητας τῶν τόπων, οὓς περιηγούμην, πὼς ἄλλοτε εύρισκόμην έν μέσῳ εύτυχούς φιλοξενίας, καί πὼς ἄλλοτε ὄρθιος ὑπὸ μαύρην κατακαπνισμένην καλύβην περιέμενον πότε ἠ παρήγορος αὐγὴ νὰ διαγελάσῃ, ὅπως εξέλθω τῆς φωλεᾶς μου, πὼς πολλάκις οἱ χωρικοὶ με εξέλαβον ὡς μηχανικὸν ἀπεσταλμένον τοῦ κόμματος, ὑπὲρ ἧ κατά τοῦ χωρίου βουλευόμενον, κατά τὰς κομματικὰς τῶν χωρικῶν ὑπολήψεις καί ἀποχρώσεις, πὼς ὑπὸ τῶν αἰωνίως τὸ φάσμα τῆς

διαλύσεως τῶν Μονῶν τρεμόντων μοναχῶν περιστοιχούμενος, ὄφειλον νὰ δικαιολογῶ ταύτην ἢ ἐκείνην τῶν Μονῶν τὴν καταγραφὴν ἢ καταμέτρησιν, πῶς ποτὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐν καιρῷ νυκτὸς κτυπήσαντες τὴν θύραν Μονῆς ἐν ἀπωτάτῳ ἐρήμῳ κειμένης, καὶ ὡς λησται ἐκληφθέντες, ἐκοιμήθημεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὄρους ἐν ὑπαίθρῳ ἐν μέσῳ ζοφῶδους σκότους φρικαλέας φύσεως, πῶς πολλάκις ἐν μέσῳ πολυτίμων ἐρειπίων ἐλεεινὸν ἐγενόμην θῆμα τῆς δίψης ἰδίως, πῶς πολλάκις ἐν μέσῳ σεπτῶν ἐρειπίων ἀρχαίων χριστιανικῶν Ναῶν ἀνεβιβάζετο πρὸς τ' ἄνω ἡ διάνοιά μου ἐξετάζων τὰ ἱερά κειμήλια τῆς ἡμετέρας πίστεως, καὶ πῶς πολλάκις κατελήφθην ὑπὸ τοῦ μυστηριώδους ἱεροῦ φόβου πρὸ τῶν τρεμοσβυνοουσῶν κανδηλῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ἃς ἐλλείπει χρόνου ἐν καιρῷ νυκτὸς ἠναγκαζόμεν νὰ ἐξετάσω καὶ μελετήσω· πλὴν ἀφίνων πάντα, τὰ ἀνταξίου ποιητοῦ θεόμενα θέματα ταῦτα, χωρὶς σελήνης καὶ χρυσιζούσης κορυφῆς ὄρεων, πεζαίτατα, Κύριοί μου, ἔρχομαι νὰ διηγηθῶ ὑμῖν ὅσους κατὰ τὸ πεντάμηνον διάστημα τοῦ λήξαντος ἔτους ἐπεσκέφθημεν καὶ ἐμελετήσαμεν 40 περίπου τόπους, τοὺς ἐξῆς :

Τὴν χερσόνησον τῶν Μεθάνων, τὴν ἀρχαίαν ἐπισκοπὴν Δαμαλᾶ, τὰς νήσους Πόρον καὶ Αἰγιναν, τὰς Πάτρας τὴν πόλιν τῆς Ἀχαΐας, τὰ Λεχαινὰ, τὴν παρὰ τὴν Κυλλήνην Μονὴν τῶν Βλαχερνῶν, τὸ φρούριον Χλομοῦτσι, τὸ ἡρειπωμένον φρούριον τῆς Κυλλήνης, τὴν Κυλλήνην αὐτὴν τὴν κοινῶς Γλαρέντζαν, τὴν Ἀνδραβίδα, τὴν Γαστούνην, τὴν Ἀμαλιάδα, τὴν Φραγκαβίλλα (Franca-villa), τὴν Μονὴν τῆς Σκαφιδιάς, τὸν Πύργον, τὰ Ὀλύμπια, τὸ Κατάκωλον, τὴν ἄνω καὶ κάτω Κυπαρισσίαν, τὴν Χριστιανούπολιν, τὰ Φιλιατρά, τὴν Ἁγίαν Κυριακὴν, τὴν Πύλον, τὰς Καλάμας, τὸ Γύθειον, τὴν συμπαθεῖ νῆσον τῶν Κυθήρων, τὴν παπῶν ἡμῖν νῆσον Σίκιονον, τὴν σεπτὴν Πάρον, τὴν Σύρον.

τὴν Χαλκίδα, τὴν Ἐρέτριαν, τὴν Βάθειαν, τὸ Γυμνὸ, τὴν Λίμνην, τὴν Μονὴν Γαλατάκη, τὴν Μονὴν Γέροντος καὶ τὴν Μονὴν Μακρημάλλης.

Αἱ σπουδαιότεραι δ' ἐν τῇ ἐπιστήμῃ παρατηρήσεις ἡμῶν εἰσὶν αἱ ἑξῆς :

α). Ἐν τῇ Χερσονήσῳ τῶν Μεθάνων, κάτωθεν τοῦ μεγάλου Χωριοῦ ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κάστρου εὑρομεν κυκλικὴν ἔπαλξιν ἀρχαίου ἐγκρίτου τέχνης φρουρίου, 2^α, 80 μεταβληθεῖσαν εἰς ἱερὸν βῆμα ἀρχαίου χριστιανικοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, οὗ τινος ἐλάβομεν καὶ φωτογραφικὸν ἀπότυπον.

β). Ἐν Τροιζῆνι περιεγράψαμεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἑρείπια τῆς ἱστορικῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Δαμαλάης κατὰ τὴν δημῶδη ἔκφρασιν «Ὁ ἐπίσκοπος δὲν εἶχεν οὔτε ροῦν οὔτε μυαλά».

γ). Τὴν πόλιν τῆς Ἀχαΐας ἐπεσκέφθημεν χάριν τῆς ἐν τῷ πρώτῳ αἰῶνι ἀναφερομένης ἐπιστολῆς τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων τῆς Ἀχαΐας, περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου.¹

δ). Ἐν τῇ Μονῇ Βλαχερνῶν εἶδομεν τὸν Βυζαντινοφραγκικὸν ρυθμὸν τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος, ἐκ δὲ τῆς ἐπὶ τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου ἐπιγραφῆς «*Ἡ Κυρία ἢ Βλαχέρρα ἐκ τῆς Μονῆς Κλαρέντζας*» μανθάνομεν καὶ ἑτέραν προσωνυμίαν τῆς νῦν Γλαρέντζας. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ Μονῇ ἀνέγνωμεν Πατριαρχικὸν Σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. ἀντεγράψαμεν δὲ καὶ ἕτερον τοῦ 1677 τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου, πρὸς δὲ λατινικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ 1358.

ε). Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὑπὸ τὸ φρούριον Χλομοῦτσι, ἀνέγνωμεν τὸν διὰ καλλιστής τέχνης ἐγγεγλυμμένον δακτυλικὸν ἐξάμετρον στίχον :

† ΠΑΓΚΛΕΑ ΕΙCΙΘΙ ΜΑΤΕΡΟC ΙΔΕ ΘΕΟΙΟ ΝΗΟΝ

1 (Πατρολογία ἔκδοσ. Migne τόμ. Β'. σελ. 1187).

Ἐξ οὗ δὴλον ὅτι ἐκεῖ που ὑπῆρχέ ποτε περικαλλῆς ναὸς τῆς Θεοτόκου.

ς). Ἐν Ἀνδραβίδι κατεμετρήσαμεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν τὸν περίφημον Γοθτικὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας 45^π,50 μῆκους καὶ 18^π,85 πλάτους.

ζ). Ἐν Γαστούνη κυριολεκτικῶς ἐθχυμάσαμεν τὴν πλουσίαν ἀρχιτεκτονικὴν κεραμοπλαστικὴν διακόσμησιν τῆς καθολικῆς, ἣτις τῷ 1702 ἱστορήθη δαπάνῃ τοῦ ἐπισκόπου Ὁλένης Ἰωαννικίου, νῦν δὲ οἱ ἐκεῖ διακοσμήσεως χάριν ἐπέχρισαν δι' ἀσβέστου.

η). Ἐν Φραγκαβίλλα παρετηρήσαμεν τρεῖς ἐπικειμένας περιόδους ἀγιογραφιῶν τῆς ὑγρᾶς ἀρχαίας Χριστιανικῆς Βυζαντινῆς τέχνης.

θ). Ἐν τῇ Μονῇ Σκαφιδιάς μελέτης ἄξι εὔρομεν τοὺς μεσαιωνικοὺς αὐτῆς πύργους, τὰ χρυσοκέντητα ἐπιμάνικα Θεοφάνους τοῦ ἐπισκόπου (Ὁλένης) 1617 καὶ τὸ μέγα ὠμόφορον (μῆκους 3^π,78 πλάτους 0,26) τοῦ θεοφιλεστάτου Ἁγίου Κορώνης καὶ Κυρ. Ἀγαπίου (1740). Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ εἶδομεν καὶ τέσσαρα πατριαρχικά σιγίλλια, δύο τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' (1798), τὸ μὲν τῆς Μονῆς Σκαφιδιάς, τὸ δὲ τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγ. Νικολάου «τὸ ἐπιλεγόμενον Φραγκοπήδημα» τοῦ αὐτοῦ ὡσαύτως ἔτους, τὸ τρίτον τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου (1740) τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου πλησίον τῶν Φιλιατρῶν καὶ τὸ τέταρτον τῆς Μονῆς τοῦ Πατριάρχου Γαβριὴλ (1794). Εἰς ἀρχιερατικὴν δὲ φυλλάδα μεταξὺ ἄλλων ἀνέγνωμεν καὶ τὸ χρονογραφικὸν ἐπισημείωμα «1752 ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ 11 ἡμέρα Δευτέρα ἔγινε ἓνας σεισμὸς καὶ τὴν ἐρχομένην Κυριακὴν εἰς τὸ καιρὸ τοῦ ὄρθρου . . . » καὶ ὀλίγον κατωτέρω «1756 Μαΐου 19 ἔδωκε τὸ κοινὸν χρέος ὁ ἅγιος Ἀνδρούσης ὁ λεγόμενος Νηκιφόρος τόπιος νησιότης καὶ ὁ Θεὸς μακαρίσι του».

Λυπηρόν ὅτι τὸν διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὰς Βυζ. αὐ-
τοῦ γραφὰς πολύτιμον ἀρχαῖον ναὸν τῆς Μονῆς ταύτης οἱ
ἐκεῖ Πατέρες, ὅπως καθωραΐσωσι καὶ προσαυξήσωσιν, ἐντε-
λῶς παρεμόρφωσαν καὶ κατέστρεψαν!!!

ι). Ἐν Ὀλυμπίοις ἐθαυμάσαμεν τὸν ἀρχαιότατον, ἄνευ
εἰκονοστασίου, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἱερῶν διαστύλων ἀρχαιότα-
τον χριστιανικὸν ναὸν, ὃν λεπτομερῶς κατεμετρήσαμεν καὶ
πολλαχόθεν ἐφωτογραφήσαμεν, μεταξύ δὲ τῶν ἐν τῷ ναῷ
κειμένων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν, λόγου ἄξιαί εἰσιν ἡ ἐπὶ
λευκοῦ μαρμάρου μήκους 1^μ,10 καὶ πλάτους 0,78, ἐπιγραφὴ
αὕτη.

† ΚΥΡΙΑΚΟΣ Ο ΕΥ	Κυριακὸς ὁ εὐ-
ΛΑΒΕΣΤΑΤΟΣ	λαβέστατος
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣΚΑΙ	ἀναγνώστης καὶ
ΕΜΦΥΤΕΥΤΗΣ	ἐμφυτευτῆς
ΤΗΣΚΤΗΣΕΩΣ	τῆς κτήσεως
ΥΠΕΡ ΣΩΤΗΡΙΑΣ	ὑπὲρ σωτηρίας
ΕΑΥΤΟΥ ΕΥΞΑΜΕ-	ἑαυτοῦ εὐξάμε-
ΝΟΣ ΕΚΑΛΙΕΡΓΗ-	νος ἐκαλιέργη-
Σ]ΕΝΤΗΝΚΤΡΩΣΙΝΤ[αὐτήν	σε τὴν σρώσιν τ[αὐτήν

Καὶ ἡ ὡσαύτως ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου 1^μ,07 καὶ
πλάτους 1^μ.04 ἐπιγραφὴ αὕτη :

† Κ]ΕΒΟΗΘΙΤΩΔ	Κ[ύρι]ε βοήθη τῷ δ
Ο]ΥΛΩΣΟΥΑΝΔΡΕΑΤΩ	ούλω σου Ἀνδρέα τῷ
Α]ΝΑΓΝΩΣΤΗ †	Ἀναγνώστη
ΚΑΙ ΜΑΡΜΑΡΑΡΙΩ †	καὶ μαρμαρίῳ.

ιβ). Ἐν Χριστιανουπόλει ἐπεσκέφθην τὸν περίρρημον ἡ-
ρειπωμένον χριστιανικὸν ναὸν ταύτης, τοῦ Σωτῆρος, οὗ τις
τὴν πραγματικῶς ἀμίμητον ἀρχιτεκτονικὴν λαμπρότητα
ἐκφράζει τὸ ἀνά τὴν Πελοπόννησον ἰδίως δημῶδες : « Ἁγία
Σωτῆρα ἔς τὸ Μωριά, κί Ἁγία Σοφία ἔς τὴν Πόλι ». Ἐν
τῷ καταστήματι τῆς Δημαρχίας τῆς πόλεως τῶν Φιλιατρῶν

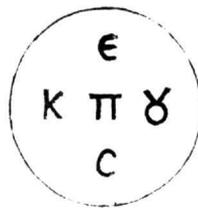
ένώπιον τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων εὐπατριδῶν ἐποιησάμεθα τὰς δεούσας περὶ τοῦ Ναοῦ τούτου ἀνακοινώσεις, περὶ τῆς ἀξίας, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου τῆς διασώσεως τούτου.

ιβ). Ἐν Κυθήροις ἀνεύρομεν τὸν κτήτορα τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως τοῦ Ἐσταυρωμένου, τὸν Ἱεράρχην Φιλόθεον Δαρμάραν (1660) ὡς καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Ἐπεσκέφθημεν τὸν Ἅγιον Ἰωάννην «εἰς τὸν κρημιόν» ὑπὸ σπήλαιον 4 μέτρων βάθους καὶ 8 πλάτους, ναίδιον τοῦ 1592, εἰς ὃ ἀνιστορήτως ἀξιοῦσιν ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος συνέγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν. Ἐμελετήσαμεν τοὺς κώδικας τῆς Μητροπόλεως ἐξχαγόντες ἰκανὴν σειρὰν ἀρχιερέων τῆς νήσου Κυθῆρων ὡς καὶ τινὰς Μητροπολίτας τῆς ἐνδόξου Μονεμβασίας. Πρὸς δὲ ἐπεσκέφθημεν μετὰ τοῦ φίλου Καθηγητοῦ κ. Στάη τὰς πολλὰς ἡρειπωμένας ἐκκλησίας τῆς Παληόχωρας, ὡς καὶ τοῦ Μυλοποτάμου, ἐν ἧ σπουδαιστάτῃ ἢ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδότου ἐπιγραφῇ τοῦ 1518. Μετ' ἐπιστήμης δὲ καὶ εὐλαβείας πολλῆς ἐξητάσαμεν τὴν ἐπὶ ὀρειχάλκου γεγραμμένην ἱερὰν εἰκόνα τῆς Μυρτιδιωτίσσης, ἧς τὰ χρώματα τῶν ἱερῶν προσώπων, ἕνεκα τῆς ἐν τοῖς Ναοῖς ἀναπτυσσομένης θερμότητος καὶ τῆς ἐπηρείας τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, κατὰ τὰς ἀνά τὴν νῆσον τελουμένας λιτανείας ἀναλυθέντα, ἐσχημάτισαν ἐπὶ τῶν ἱερῶν προσώπων κυματισμούς, ἐν εἶδει γραμμάτων, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ διακρίνονται οἱ χαρακτῆρες τῶν ἱερῶν προσώπων. Ἐν τέλει δὲ δὲν δυνάμεθα ν' ἀποσιωπήσωμεν τὸ πρὸς τὸ φυτὸν τῆς μυρτιάς ἐγκώμιον, ὅπερ ἠκούσαμεν ἐν Κυθήροις καὶ ἐν Μυλοποτάμῳ, ἧτις τὸ πάλαι μὲν ἦν ἱερὸν τῆς ἐκεῖ λατρευομένης Ἀφροδίτης, νῦν δὲ ἱερὸν φυτὸν τῆς Θεοτόκου, ἐξ οὗ καὶ Θεοτόκος ἢ Μυρτιδιώτισσα, καὶ ἦν οἱ κάτοικοι χριστιανικῶς νῦν ἐγκωμιάζουσιν οὕτως :

«Μυρτιά μου χρυσοπράσινη τῆς Ἐκκλησιᾶς στολίδι,
χωρίς ἐσέ δὲν γίνεται κἀνένα πανηγύρι».

ιγ) Ἐν τῇ νήσῳ Σικίνῳ ἐθαυμάσαμεν τὰς ἐν τῷ Μητρο-
πολιτικῷ Ναῷ τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ ἀλλαγῆς ἐν τῇ νή-
σῳ λαμπρὰς ἀγιογραφίας τοῦ ἱερέως Ἀντωνίου τοῦ Σκοροδίλη
ἔργα τοῦ 1697, ὡς καὶ τὸν εἰς χριστιανικὸν ναὸν μεταβλη-
θέντα ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

ιδ) Ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1891 ηὐτυ-
χῆσαμεν ν' ἀνεύρωμεν τ' ὄνομα Ἰλασίου τοῦ Ἐπισκόπου
τοῦ καθ' ἡμᾶς σχεδὸν ἀναμφιβόλως κτίτορος τοῦ πολυτι-
μοτάτου Ναοῦ τῆς Ἐκατονταπυλῆανῃς¹. Τὸν ναὸν τοῦτον,
ἔχοντα μῆκος μὲν 38,75. τοῦ γ.μ. πλάτος δὲ 24,60. ὡς
ἐκ τῆς πολιᾶς αὐτοῦ ἀρχαιότητος, ὡς ἐκ τῆς σοβαρᾶς Χρι-
στιανικῆς αὐτοῦ ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς γλαφυρᾶς καὶ ἐγκρίτου
Χριστιανικῆς αὐτοῦ τέχνης, καὶ τοῦ παρακειμένου αὐτῷ, ἐν
σχῆματι Σταυροῦ, ἀρχαιοτάτου Χριστιανικοῦ βαπτιστηρίου,
τὸν Ναὸν λέγομεν τοῦτον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν Ἱερὰν
Μητρόπολιν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἑλ-
λάδος, καὶ Ἱερὰν Βηθλεέμ τῶν ἐν Ἑλλάδι Χριστιανικῶν
ἀρχαιοτήτων. Τὸ καθ' ἀρχὰς δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ ἐπὶ τῶν θω-
ρακίων τῆς γυναικωνίτιδος τοῦ ναοῦ ἀνέγνωμεν τὰ μονογράμ-
ματα ταῦτα :

1. Γραφομεν τὸ ὄνομα ὡς ἐπίσημος τοῦτου ἔχει ἐπὶ τῆς μεγάλης εἰκόνος τῆς
Θεοτόκου ἐν τῷ Εἰκονοστασίῳ ἐκ τοῦ ἑκατὸν πενταετίας ἔχειν. ἐφ' ᾧ ἡ γραφή
πυλῆανῃς διὰ τοῦ Η ἐκ τοῦ πύλη.

Πλὴν πολυτρόπως συνδυάζων ταῦτα, οὐδόλως ἡδυνάμην νὰ ἐξαγάγω τὸ κύριον ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου τούτου, ὅτε αἰφνης ἐξετάζων τὰ φυλλώματα τῶν κιονοκράνων τοῦ ναοῦ, ἐντὸς ἀναγεγλυμμένου Σταυροῦ σαφέστατα ἀνέγνων δι' ἐγγεγλυμμένων γραμμάτων

Υ
Λ
Ε Π Ι Σ Κ Ο Π Υ
C
I
O
Υ

ἤτοι **ΥΛΑΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ**.

Ὅτε οὐδεμία πλέον ἀμφιβολία περὶ τῆς ὀρθῆς ἀναγνώσεως τοῦ ὀνόματος ἡμῶν ὑπελείπετο¹.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τῆς περιγραφῆς Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ, ἀπὸ τοῦ ι'. ἤδη αἰῶνος ἠγνοεῖτο τὸ ὄνομα τούτου,

1 Ὅτι δὲ οὗτος ἐστὶν ὁ κτίτωρ, τοῦτο σαφέστατα καθ' ἡμᾶς ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι εἰς πάντα τὰ θωράκια τῆς γυναικωνίτιδος, ἐντὸς κύκλων, ἀντὶ παντός ἄλλου κοσμήματος χαράσσεται τὸ μονόγραμμα τοῦ ἐπισκόπου τούτου, ὅτι πλὴν τούτου ὀλόγραφον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὰ φυλλοφόρα κιονόκρανα τοῦ Ναοῦ, ὅτι ἡ γλυπτικὴ αὐτῶν εἶναι τῆς αὐτῆς οργάνης τοῦ Ναοῦ γοφοῦ ἕως τῆς νης, ὅτι ἡ κατὰ γενικὴν πτώσιν, δηλοῖ τὸ ἀναλῶμασι Ὑλασίου Ἐπισκόπου ἢ τὸ ἱκετευτικόν, μνήσθητι Κύριε Ὑλασίου Ἐπισκόπου. Τέλος ὅτι καὶ ἀλλαχόθεν ἐστὶ γνωστὸν ὅτι ὅπως κατὰ γενικὴν, ἐν τοῖς θωράκιοις τῆς γυναικωνίτιδος ἐν Κωνσταντινῶν, ἐν Μιστραῖ καὶ ἀλλαχοῦ, οὕτως κατὰ γενικὴν ἐγχαράσσονται τὰ ὀνόματα τῶν κτιτόρων τῶν Ἱερῶν Ναῶν.

διὰ τοῦτο μετὰ συγκινήσεως οἱ κώδωνες τοῦ Ἱεροῦ τούτου Ναοῦ τῆ 4 μ.μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἤτοι τῆ 23 Σεπτεμβρίου 1891 ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν μετέδωκαν τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην, ὅτε ἐν αὐτῷ τῷ Ναῷ παρόντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου Κυρίου Γρηγορίου, παντὸς τοῦ Κλήρου, τοῦ Δημάρχου κ. Μάτσα, τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων καὶ πλήθους λαοῦ, ἀνεκοινώσαμεν τὰ περὶ τῆς πολυτιμῆτου ἀξίας καὶ τῆς ιδρύσεως τοῦ Σεπτοῦ τούτου Ναοῦ, μεθ' ὃ ὁ Ἐπίσκοπος ἐφ' ὑψηλῆς ἀναβάς κλίμακος, ἐφ' ἧς ἡμεῖς ἀναβάντες τὸ ὄνομα τοῦτο πρῶτον ἀνέγνωμεν, πρῶτος αὐτὸς ἀνεκοινώσας καὶ ἐξεφώνησε τοῦτο εἰς τὸ κάτωθεν ἀνυπομόνως καὶ ἐν μυστικῇ σιγῇ παριστάμενον πλήθος, μεθ' ὃ τῆ ἰδίᾳ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου εὐσεβεῖ πρωτοβουλίᾳ συγκινητικὸν ἐψάλλη μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ πολιοῦ Ἐπισκόπου τούτου Ὑλασίου.

Ἴδού ὡς εἶχεν ἡ προσφώνησις τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου.

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά.

«Εἰς πάντας ἡμᾶς εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ περικαλλέστατος καὶ παλαιότατος οὗτος ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ὁ κατακοσμῶν ὄχι μόνον τὴν νῆσόν μας Πάρον, ἀλλὰ καὶ ἅπασαν τὴν Ἀγατολικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν διὰ τὸ πανάρχαιον αὐτοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποῦο σώζεται καὶ τὸ ἱερὸν Βαπτιστήριον τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων· εἶναι λέγω γνωστὸν ὅτι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν εἴτε ἐκ παραδόσεως, εἴτε ἐξ ἱστορίας ἐγίνωσκε τίς ὁ ἀρχιερατεύσας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅτε ὁ ναὸς οὗτος ἀνωκοδομήθη, ἢ τίς ὁ κτήτωρ αὐτοῦ.

Ἦδη ὅμως ὅτε ὁ ἀκάματος καὶ πολυμαθὴς τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας θεολόγος κ. Γεώργιος Λαμπάκης, κατὰ προτροπὴν καὶ σύστασιν ἐμοῦ τοῦ μετρίου ἱεράρχου σας διαμένοντος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὡς συνοδικοῦ συνέδρου, μετέβη ἐνταῦθα ἵνα σπουδάσῃ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς πράξεως ἐφαρμόσῃ τὰς θεωρίας του, ἐξετάζων καὶ ἐρευνῶν, ἀνεκάλυψεν ἐπ' αὐτῆς τῆς οἰκοδομῆς καὶ εἰς σχῆμα σταυροῦ τὸ ὄνομα τοῦ τότε Ἐπισκόπου, προσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν μου πλήρης χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀναγγείλας μοι τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ τῶς ἡγουομένου.

Ἐρχομαι λοιπὸν σήμερον καὶ ἐγὼ ὁ ἀνάξιος τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης, μετὰ παλλούσης καρδίας καὶ πολλῆς συγκινήσεως, θεωρῶν ἐμαυτὸν εὐτυχῆ ὡς πρὸς τοῦτο, νὰ σᾶς ἀναγγείλω τὸ ὄνομα τοῦ τότε ἐπισκόπου τοῦ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κτήτορος τοῦ Ἱεροῦ καὶ σεβασμίου καὶ παναρχαίου τούτου ναοῦ. Ἀποῦ δὲ ἀναγνώσητε καὶ ὑμεῖς αὐτὸ πεισθέντες, ἀσπασθῆτε αὐτὸ

μετ' εὐλαδείας, εἶτα δὲ ποιήσωμεν δέησιν πρὸς τὸν ἐν Τριάδι θεὸν ἵνα αὐτὸν μὲν τὸν μέγστον εὐεργέτην τῆς νῆσου μας ἀναπαύσῃ, ἡμᾶς δὲ ἐλεήσῃ, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος.

Ἰδοὺ τὸ ὄνομα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς στήλης. Ὑλασίου ἐπισκόπου.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐτελέσθη ἡ δέησις ἱσταμένων τῶν χριστιανῶν μετ' εὐλαδείας καὶ συγκινήσεως μετὰ τοῦ ἱεροῦ κλήρου, καὶ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν Γρηγορίου.

Ἐν Παροικίᾳ τῆς Πάρου τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1891.

Ὁ ἐπίσκοπος Πάρον καὶ Ναξου.

(Τ. Σ.)

† ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

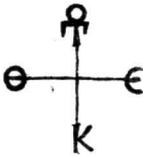
Ταύτην δὲ ὑπογράψας καὶ τῇ σφραγίδι τῆς Μητροπόλεως αὐτοῦ ἐπισημάς παραδίδωκεν ἡμῖν, ὡς ἱστορικὴν ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος, ὅπως καταθέσωμεν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, ἣν καὶ ὑπ' ἀριθμ. 1181 κατεγράψαμεν.

Πλὴν τῶν μονογραμμάτων τούτων, ἐπὶ τῶν σταυροφόρων θωρακίων τῶν ἀρχαίων διαστύλων ἄτινα, δυστυχῶς ἀκόμφοις γλυφαῖς οἱ ἐκεῖ παρεμόρφωσαν, αἱ δὲ λόγου ἄξια εἰκόνες τοῦ Μαυρογένους, ἔργον τοῦ 1788, περιέφραξαν τὸ σύνηθες εἰκονοστάσιον σχηματίσασαι· ἐπὶ μὲν τοῦ ὑπὸ τὸν Ἰησοῦν θωρακίου ἀναγινώσκομεν :

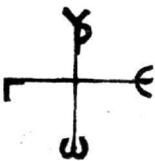
† ΚΕCOCONTΩNBACIΛΕ AΣΕ ΠΑΚΨCΟNH

M
Ω
N

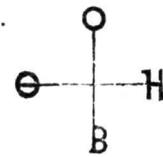
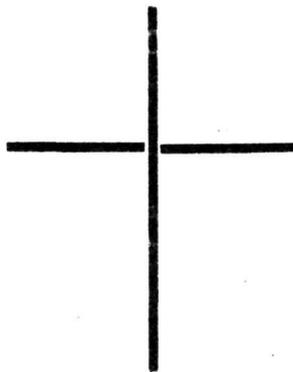
ἤτοι : «† Κύριε σῶσον τὸν Βασιλέα καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν». Ἐπὶ δὲ τῶν ἄκρων ἀναγινώσκομεν τὰ μονογράμματα ταῦτα.

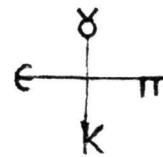
Θεοτόκε

Γεωργίου

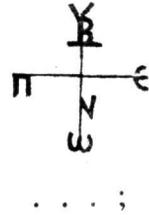
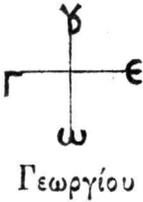
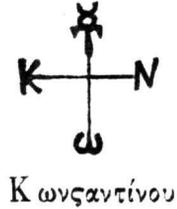
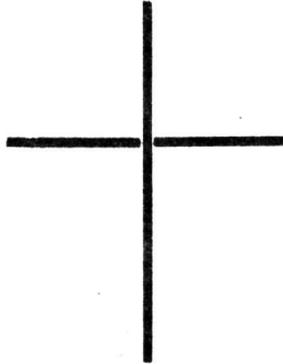
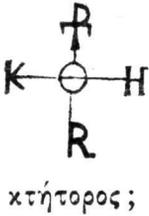

βοήθει

Ἐπισκόπου

Ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπὸ τὴν εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου θωρακίου ἀναγινώσκομεν ταῦτα :

Βεβαίως τὰ θωράκια ταῦτα εἰσὶ μεταγενέστερα τῶν ἱερῶν διαστυλῶν, ἅτινα καθ' ἣν ἐποχὴν ἐκτίσθη ὁ Ναὸς οὗτος ἤσαν ἐλεύθερα, οὐδόλως δ' ἀπίθανον ὅτι ταῦτα ἀλλαχόθεν μετηνέχθησαν εἰς τὸν Ναὸν τοῦτον, ἢ ἀναφέρονται εἰς μεταγενεστέρas ἐπὶ τοῦ Ναοῦ τούτου προσθήκας.

Ἐπὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου ἀναγινώσκομεν IC XC ὁ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ, ἐπὶ δὲ τῆς Θεοτόκου, ΜΗΡ - ΘΗ Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΠΥΛΗΑΝΗ· ὑπ' ἀμφοτέρας δὲ ἀναγινώσκομεν συντετμημένως ΙΩ. (άννου) ΝΚ (Νικολάου) ΠΤΡ (Πέτρου) Β. Β. Δ. (Βοιβόδα) ΜΡΑΜ. (Μαρίας Δομνίτσας) ΚΤΚΝ (καὶ τέκνων). 1788. ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΗ.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς μεγάλης θύρας τοῦ Νάρθηκος, ὅστις εἶναι ἄκομψος μεταγενεστέρas προσθήκη 15. αἰῶνας ἀναγινώσκομεν ἀνορθογράφως :

† ΜΝΗΣΗΤΙ ΚΕ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟ
ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΙΧΕΛΙ ΓΑΣΣΑΡΟ
ΠΟΥΛΟΣ ΜΑΓΟΡΗΣ.

† ΜΝΗΣΗΤΙ ΚΕ ΤΗ ΨΙΧΙ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟ
ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΞΑΜΑΡΤΟΥ
1678.

Δεξιᾷ τῷ εισερχομένῳ εἰς τὸν Νάρθηκα ἐπὶ μαρμαρίνου
τάφου, ἐφ' οὗ ἐστὶν ἀναγεγλυμμένον οἰκόσημον χειρὸς κρα-
τούσης τρεῖς λαμπάδας, ἀναγινώσκομεν:

† ΕΓΩ ΝΙΚΟΛΑΣ ΒΟΥΤΖΑΡΑΣ ΗΚΑΜΑ ΤΟ ΠΑΡΟΝ
[ΜΝΗΜΙΟΝ
ΕΠΙ ΖΩΗΣ ΜΟΥ¹ ΚΑΙ Ο ΔΕΣΠΟΤΗΣ Ο ΧΣ ΝΑ ΒΑΛΙ ΕΙΣ
ΤΑΙΣ ΑΓΚΑΛΕΣ ΤΟΥ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΟΥ ΕΤΟΥΣ 1617.

Ἄριστερᾷ δὲ τοῦ Νάρθηκος εὑρηται ἕτερος ἐκ μαρμάρου
τάφος, ἐφ' οὗ εὑρηται οἰκόσημον χειρὸς κρατούσης γραφίδα
ἐκ πτεροῦ, καὶ ἐφ' οὗ ἀναγινώσκομεν

1651	ΕΙΚΟΝΑ ΦΕΡΟΝ
ΜΗΝΙ ΔΕΚΕΜΒΡΙΩ	ΔΑΚΡΥΟΡΘΣΙΣ ΩΡΑΣ
24 ΝΙΚΟΛΑΟΥ	ΠΙΚΡΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΙΣ
ΚΟΝΤΙΑΗ	ΥΙΟΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ἐπὶ τῆς γυναικωνίτιδος παρεκκλη-
σίου, πλήρους ὀστών ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου ἀναγινώ-
σκομεν :

†
ΑΝΑΚΕΝΙΣΙ ΕΚ ΒΟΘΡΟΥ ΟΥΤΟΣ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝ-
[ΤΙΜΟΣ ΝΑΟΣ
ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΧΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΑΝΘ
ΘΕΝ ΕΝ ΤΩ ΚΗΜΙΤΗΡΙΟ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΙΣ ΚΕ ΕΞΟΔΟ
[ΓΕΩΡΓΙΟ
ΜΑΣΟΥ ΚΕ ΤΗΣ ΣΥΜΒΙΑΣ ΑΥΤΟΥ ΜΟΣΚΟΥΣ
1698.

1. Δηλ. ζῶντος.

Κάτωθεν δὲ τοῦ ναιδίου τούτου ἐπὶ τμήματος λιθίνου
κρασπέδου ἀναγινώσκομεν :

ΤΑΔΑΠΟΧΥΚΑΤΑΒΑΣΕΙ 1635 = τὰ δὲ (ἔτη) ἀπὸ Χριστοῦ
καταβάσει 1635.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Δημη-
τρίου ἀναγινώσκομεν :

I C | X C
N I | K A

ΜΝΗΣΤΙΤΙ ΚΥΡΙΕ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΟ ΚΑΙ ΦΙΛΙΠΠΑ 1666.

Ὅπισθεν δὲ τοῦ μαρμαρίνου κοσμήτου τοῦ ἱεροῦ βήμα-
τος ἀναγινώσκομεν :

Ἰω]σήφ Ρξι Δοξ ὁ Ζακύνθιος 1657.

Ὑπὸ τὸν Σταυρὸν δὲ, τοῦ ὀπίσω τῆς Ἁγίας Τραπέζης
ὑπάρχοντος, «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἰωάννη Σκορδεί-
λη» ἔργον ὡς νομίζομεν τοῦ 1690.

Εἰς τὸ Διακονικὸν τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Νικολάου
ἀναγινώσκομεν :

Αφλξ=1536
μην . . τοβρηδ
C . . ΟΥ . . ΘΥ
πουC τ εο . ΑΥ
του

Εἰς δὲ τὸ ὑπέρθυρον τῆς θύρας τῆς ἱερᾶς Προθέσεως
† ΜΝΙΣΙΤΙ ΚΕ ΤΙ ΨΥΧΙ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟ ΤΟΥ
ΘΕΟΥ ΜΑΝΟΛΙ ΒΙΤΖΟΡΕΟΝ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ 1611.

Ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου δὲ εἰκονοστασίου τοῦ παρεκκλησίου
τούτου, ἐπὶ τῆς λίαν πεπαλαιωμένης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου
ἀναγινώσκομεν «ΜΗΡ-ΘΟΥ Η ΕΛΕΟΥΣΑ», ὑπ' αὐτὴν δὲ
ἀναγινώσκομεν:

ἦτοι «Διά χειρὸς Δημητρίου Ἱερέως».

Ἡ εἰκὼν αὕτη, αὐστηροῦ καλοῦ Βυζαντιακοῦ τύπου, ἐστὶ πολὺτιμον ἔργον ἐκ περὶ τοῦ αἰῶνος, ἐγκρίτου Βυζαντιακοῦ ἀγιογράφου, τὸ πρῶτον ἤδη ἡμῖν γνωρίζομένου.

Τοῦ αὐτοῦ δὲ ἱερέως ἔργον ἐστὶ καὶ ἡ ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ μεγάλου Ναοῦ εὕρισκομένη λόγου ἀξία μεγάλη ἡμικυκλικὴ πρὸς τὰ ἄνω εἰκὼν, ὕψ. 1,80 μῆκ. 1,50, ἧς ἄνω μὲν εἰκονίζεται τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος, κάτω δὲ ἀφ' ἐνὸς ἢ Θεῖα Λειτουργία, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ χειροτονία Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου.

Οὕτως, ἄνω τῆς εἰκόνας ἀναγινώσκωμεν « **Ἡ μεγα-
λώνυμος ἀΐδιος Σοφία τοῦ Πατρὸς σὺν τῇ
νοερᾷ οὐσίᾳ** » ἐπὶ τοῦ Θρόνου δ' ἐφ' οὗ καθέζεται ἡ
Ἁγία Τριάς ἀναγινώσκωμεν « **τρόμφῳ Σοι λειτουρ-
γοῦσι** » ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Θρόνου « **Ἀγγελικαὶ λαμ-
πρότητες** », δεξιᾷ τούτου « **παρεστῶσαι μέλ-
πουσιν αἰεί** ».

Ἀριστερᾷ παρίσταται ἡ Θεοτόκος, πρὸς ἣν Χερουβιμ
λέγει « **Τρισάκτινε ἤλιε τρισσοκλεέστατον
φῶς** ». Δεξιᾷ δὲ ὁ Πρόδρομος, πρὸς ὃν ἕτερον Χερουβιμ
λέγει « **δὲ τρισὶ γνωριζόμενος, ἅγιος ἅγιος
ἅγιος** ».

Κάτωθεν δὲ τοῦ Θρόνου δεξιᾷ τούτου « **τὴν τῆς
Θεότητος φύσιν ἐνι** » ἐν μέσῳ τούτου « **ζομέ-
νην μονάδα τρία** » ἀριστερᾷ « **πρόσωπα Πα-
τρὸς Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος** ».

Ὁ Θεὸς Πατὴρ κρατεῖ σφαῖραν μετὰ Σταυροῦ, ἐφ' οὗ εἰσι
τὰ γράμματα

Ο
ΕΜ ΟC = ὁ ἐμὸς κόσμος.
ΚΟ

Μεταξὺ δὲ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ δύο Σεραφεῖμ λέ-
σιν, τὸ μὲν « **Θεὲ Πάτερ Υἱὲ καὶ ἅγιον Πνεῦ-
μα ἡ ἀναρχος φύ-**» τὸ δὲ συνεχίζει « **σις καὶ
δοῦξα ὁ εἷς μὲν τῇ φύσει** (τρिसὶ δὲ τοῖς προσώ-
ποις) ».

Πρὸς τὰ κάτω ἡ εἰκὼν διαιρεῖται εἰς δύο, καὶ εἰς μὲν τὸ
πρῶτον μέρος ὑπὸ τὸν τίτλον Η ΑΓΙΑ ΣΙΩΝ γίνεται ἡ
ἐξέλευσις τῶν τιμίων δώρων, ἅτινα ὁ Ἰησοῦς ἀσκεπῆς ὡς
Μέγας Ἀρχιερεὺς δέχεται παρὰ τῶν εἰσδευόντων ἁγίων
Ἀγγέλων, αἵτινες ἐπὶ κεφαλῆς φέροντες τοὺς ἀέρας, ὁμοί-

άζουσι πρὸς Αἰγυπτίας Θεότητας, εἰς τὸ δεύτερον δὲ μέρος ὁ Ἰησοῦς πάλιν ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς φέρων Μίτραν καὶ ἐκφωνῶν τὸ « ἡ Θεία χάρις » χειροτόνει γονυκλινη εἰς Ἐπίσκοπον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰάκωβον.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν δύο πολυτίμων τούτων τῆς χριστιανικῆς Βυζαντιακῆς τέχνης εἰκόνων

Τῇ ὑποδειξίῃ δὲ τοῦ ἀξιοτίμου κυρίου Ἰωάννου Παπανικολάου Βιτζαρᾶ ἀποξύσαντες τὸ ὑπόχρισμα τῆς ἐγγύτατα τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀριστερᾶς τοῦ μεγάλου Ναοῦ παραστάδος εὔρομεν δι' ἐρυθροῦ χρώματος γεγραμμένα τὰ γράμματα

† C Y Ω O ; N M . I Ρ O C O N Γ . Ε . Γ Ε Ο Κ
 N E . . Ψ . . N . . N . . . C
 . . . O . . .
 ΟΤ
 TINON
 ΟΝΠΑΠ . . ΛΟ

ἀφ' ὧν οὐδεμίαν ἔννοιαν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξαγάγωμεν.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον δὲ τοῦ πασεκκλησίου τῆς ἁγίας Θεοδοσίας ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου εὔρηται ἡ ἐπιγραφή

† ἸΕΡΑ ΘΕΟΔΟCΙΑ ΕΥΧΟΥ ΤΟΥ ΑΝΑΚΑΙΝΙCΑΝΤΟC
 ΚΩCΙΑC ΚΑΛΑΡΓΙΡΟΥ.

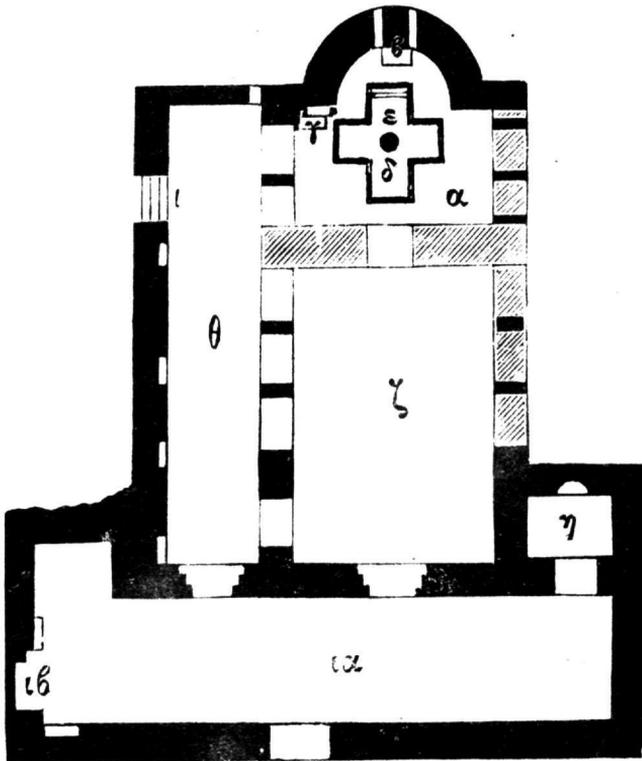
1619.

Ἐπὶ ἀργυροῦ δὲ δίσκου τοῦ Ναοῦ φέροντος περίξ 12 Προφῆτας ἔχοντος καὶ τρεῖς θέσεις πρὸς πῆξιν τριῶν κηρίων ἀναγινώσκομεν

† ΔΕΗCΙC ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
 ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΙΝΟΥ ΜΑΡΙΑC ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ
 ΤΖΙ ; 13. ΚΥΡΙΑ ΚΑΤΑΠΩΛΗΑΝΗ¹.

¹ Τὰ περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ μεγαλοπρεπεστάτου τούτου Ναοῦ χερίζουσιν ἰδίαις μονογραφίαις, ἐν ἧ καὶ μόνον ἠδύναντο νὰ ἐξετασθῶσιν ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως καὶ ἡ ἀξία τοῦ Ναοῦ τούτου, τῶν ἱερῶν διατύλων, τοῦ Θρόνου τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου, τοῦ ἱεροῦ κιβωρίου τῆς γυναικωνίτιδος τοῦ πολυσέπτου βαπτιστηρίου, τῶν ἐν αὐτῇ διαφόρων ἐπιγραφῶν τῶν ἐν αὐτῇ διαφόρων ἱερῶν εἰκόνων, καὶ τῶν τοιοῦτων.

Παρά τῇ Μεσημβρινῇ πλευρᾷ τοῦ πολυσέπτου τούτου Ναοῦ, ἐθαυμάσαμεν τὸ πανάρχαιον βαπτιστήριον, ἔργον τοῦ δ'—ε'. καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, οὔτινος τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν ὑφ' ἡμῶν καταμετρηθεῖσαν ἐνταῦθα καὶ δημοσιεύομεν οὕτως.

- α') Ἐσωτερικὸς χώρος τοῦ Βαπτιστηρίου ἐφ' οὗ
β') μεταγενεστέρα ἐπὶ τοῦ μύακος ἀγία Τράπεζα καὶ
γ') μεταγενεστέραι ἱερὰ πρόθεσις.
δ') Ἡ ἐν σχήματι Σταυροῦ ἱερὰ κολυμβήθρα, ἔχουσα
τρεις βαθμίδας πρὸς Δυσμὰς, δι' ὧν κατήρχοντο οἱ βα-
πτιζόμενοι, καὶ τρεις πρὸς Ἀνατολὰς, δι' ὧν ἀνήρχοντο

πρὸς τὸ φῶς τοῦ νοητοῦ Ἡλίου τῆς Δικαιοσύνης προσ-
βλέποντες.

Τὰ θωράκια τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας εἰσὶν ἐκ λευκοῦ
μαρμάρου, ἐφ' ὧν εἰσὶν ἐν ὄλῳ 38 ἀναγεγλυμμένοι
Σταυροί.

ε') Ἡ ἱερὰ νησίς, ἐφ' ἧς ἱστάμενος ὁ Πρεσβύτερος ἐτελε-
σιούργει τὰς τρεῖς ἀναδύσεις καὶ τὰς τρεῖς καταδύσεις.

ζ') Ἐξωτερικὴ αἴθουσα τοῦ Βαπτιστηρίου, ἐν ἧ' ἐγίνοντο
καὶ πρὸ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος διατυπώσεις τῆς κατηχή-
σεως τῶν πρὸς τὸ ἅγιον Βάπτισμα προευνεργετούμενων
ἀδελφῶν.

η') Σκευοφυλακεῖον ἐν ᾧ ἐφυλάσσοντο τὰ περὶ τὴν τελε-
τὴν τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος χρειώδη· νῦν παρεκκλήσιον
τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

θ') Διάδρομος διὰ τῆς

ι') θύρας συγκοινωνῶν μετὰ τοῦ κυρίως Ναοῦ.

ια') Γενικὸς Νάρθηξ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ συστήματος τοῦ
Βαπτιστηρίου διὰ τῆς

ιβ') θύρας συγκοινωνεῖ ὡσαύτως μετὰ τοῦ κυρίως Ναοῦ. Καί
ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἐν Πάρῳ ἱεροῦ Ναοῦ καὶ τοῦ ἀρχαιο-
τάτου χριστιανικοῦ Βαπτιστηρίου.

Ἐν Πάρῳ ὡσαύτως εὑρομεν καὶ δύο παλαιούς κώδι-
νας, τὸν μὲν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἐκατονταφυλῆανης τοῦ
1592, (MDLXXXII) τὸν δὲ ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ ἁγίου
Γεωργίου τῆς Μονῆς τῆς Νάξου, τοῦ 1575 (MDLXXV).

ιδ'). Ἐν Εὐβοίᾳ ἐξητάσαμεν τὴν πῶ 1566 ἰδρυθεῖσαν
Μονὴν Γαλατάκη, ἐν ἧ' ἀνέγνωμεν καὶ ἀνετεγράψαμεν
τὰ ἐξῆς 4 πατριαρχικὰ σιγίλλια α') τοῦ Πατριάρχου Ἱε-
ρεμίου τοῦ 1574, β') τοῦ Πατριάρχου Θεολόπτου τοῦ 1586,
γ') τοῦ Πατριάρχου Μεθοδίου τοῦ 1669, καὶ δ') τοῦ Πα-

τριαρχου Κυρίλλου τοῦ 1755. Εἶτα ἐξητάσαμεν τὴν Μονὴν Γέροντος καὶ Μακρημάλῃ, ἐπέθεν καὶ λόγου τινὰ ἄξια ἀντικείμενα τῷ ἡμετέρῳ Μουσεῖῳ προσεπορίσαμεθα· πολλὰς δὲ φωτογραφικὰς εἰκόνας ἐλάβομεν ἐκ τῶν παρὰ τῇ Βάθειᾳ ἀρχαίων χριστιανικῶν ναῶν, τῶν διὰ μοναδικῶν ἀρχιτεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων κεκοσμημένων.

Γ'. Λόγου ἄξια ἀντικείμενα κατὰ τὸ 1891 εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν Διεύθυνσιν Χριστιανικὸν Μουσεῖον περιελθόντα.

Ἐκ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὸ Χριστιανικὸν Μουσεῖον περιελθόντων ἀντικειμένων τὰ μᾶλλον λόγου ἄξια εἰσι τὰ ἑξῆς :

Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 906 ἐπὶ μαρμάρου ἐπιγραφή τοῦ 871 μ. Χ. ἦν πρῶτος ἀνέγνω καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἐταιρείας ἐν τῷ Β'. τόμῳ τεύχει ε'. σελ. 29, ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀντιπρόεδρος τῆς ἡμετέρας ἐταιρείας Ἰωάννης Σακκελίωv. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 917 παλαιὰ δίπτυχα τοῦ 1614, ἅτινα ἀνεύρομεν ἐν τῇ παρὰ τὴν Σπάρτην ὑπὸ τὸ σπήλαιον ἀρχαιοστάτῃ Μονῇ ἀγίων Μ'. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 927 ἐν τῷ χωρίῳ Κάστρω, ὑπὸ τὸ φρούριον Χλομοῦτσι ἐν τῷ Ναῶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὑφ' ἡμῶν εὑρεθὲν Ἅγιον ποτήριον τοῦ IB'.-ΙΓ'. αἰῶνος. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 948 εἰκὼν Βυζαντιακοῦ τριμόρφου ληρθεῖσα ἐκ τοῦ ἐν Κυθήροις ναοῦ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὑφ' ἣν εἰκονίζεται ὁ κατὰ τὸ 1592 ἰδρυτὴς τοῦ Ναοῦ τούτου Νικόλαος Ἱερεὺς Χαρμαντάνης μετὰ τῆς συμβίας καὶ τέκνων αὐτοῦ φερόντων τὰ ἐνδύματα τῆς ἐποχῆς αὐτῶν. Αἱ ὑπ' ἀριθ. 951 καὶ 952 ἐκατέρωσε τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἄνω τοῦ εἰκονοστασίου τιθεμένα εἰκόνες τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἰωάννου ληρθεῖσαι

ἐκ τῆς ἐν Κυθήροις ἱερᾶς Μητροπόλεως τοῦ Ἑσταυρωμένου. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 981 ἀρχιερατικὸν ἐπιγονάτιον ΙΕ'.—ΙΓ'. αἰῶνος ληφθὲν ἐκ τοῦ ἐν Κυθήροις ἐπὶ τοῦ φρουρίου κειμένου Ναοῦ Παναγίας τῆς Ὀρφανῆς, ἐν ἧ δι' ἐλαιογραφίας λόγου ἀξίας παρίσταται τὸ «Μαρία μὴ μου ἄπτου»¹. Ὑπ' ἀρ. 996 ὁ Σεβ. ἐπίσκοπος Νάξου κ. Γρηγόριος ἐδωρήσατο ἡμῖν τὴν ἀρχιερατικὴν ράβδον τοῦ τελευταίου Μητροπολίτου Μονεμβασίας Χρυσάνθου τοῦ κατὰ τὸ 1821 ἐν Τριπόλει ὡς ὀμήρου μεταβάντος καὶ ἐκεῖ θανόντος². Ἡ ὑπ' ἀρ. 998 πολυτιμωτάτη εἰκὼν τῆς εὐρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ἐν Πάρῳ ναοῦ τῆς ἑκατονταφυλιανῆς, ἐν ἧ παρίσταται ἡ ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Ἁγίας Ἐλένης ἀνασκαφὴ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἡ διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ νεκροῦ ἀναγνώρισις αὐτοῦ ὡς Τιμίου ξύλου, καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Μακαρίου ὕψωσις αὐτοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 999 λόγου ἀξία εἰκὼν, ἐν ἧ ὁ Ἰησοῦς ὡς μέγας Ἀρχιερεὺς ἐκφωνῶν τὸ «ἡ θεία χάρις» χειροτονεῖ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰάκωβον πρῶτον Ἱεράρχην Ἱεροσολύμων. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 1013 καὶ 1014 χρυσοῦφαντα χρυσόκλαδα ἐπιτραχήλια. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 1036 καλλιτέχνης Βυζαντιακῆς τέχνης Σταυρός, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ἀφ' ἐνὸς ἡ σταύρωσις καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ βάπτισις, μετὰ τῆς προσωποποιήσεως τοῦ ποταμοῦ Ἰορδάνου. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 1112 καὶ 1114 ἀντιμήνσια, τὸν μὲν τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ. Σιλβέστρου τοῦ 1724, τὸ δὲ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σίφνου κ. Κοσμᾶ τοῦ 1714· τὸ ὑπ' ἀριθ. 1123 λόγου ἀξίον πράσινον μεταξωτὸν χρυσόκλαδον στοιχάριον ἐκ τῆς Μονῆς Γαλατάκη, οὗτινος εἰκὼνα ἰδὲ ἐν τέλει Πίναξ Β. 1. καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 1122 ἐκ τῆς αὐτῆς Μονῆς Ἁγίου ποτήριον.

1. Εἰκὼνα καὶ περιγραφὴν τούτου ἰδὲ ἐν τέλει. Πίναξ Β. 5.

2. Ὡσαύτως ἰδὲ ταύτην ἐν τέλει Πίναξ. Β. 11.

Κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, γινώσχετε, Κύριοι, ὅτι οἱ πειραταὶ μετὰ λύσσης ἐπιτρέχοντες, κατέστρεφον τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίους χώρας, ἐφ' ᾧ τὰ ἀπαραίτητα τῶν νήσων «Κάστρα» ἢ «Λόζιες» καὶ τὰ «Παραπόρτζα» ὅσα οἱ νησιῶται γινώσκωμεν, καὶ ἐν οἷς οἱ κάτοικοι ἐγκλειόμενοι, ἡμύνοντο κατὰ τῶν ληστοπειρατῶν τούτων.

Ἐφέτος κατὰ τὴν ἐν τῇ Παππῳά ἡμῖν νήσῳ Σικίνῳ περιοδείᾳ ἡμῶν ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Νεκροταφείου, μεταξὺ σωροῦ ἀπερριμμένων πραγμάτων, εὔρον τὸ ὑπ' ἀρ. 1179 ἐπὶ χάρτου χειρόγραφον ἰζ' αἰῶνος «Εὐχὴ εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον τοῦ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Καλλίστου, εἰς ἐπέλευσιν βαρβάρων καὶ ἐπιδρομᾶς ληστῶν φθοροποιῶν». Ἡ εὐχὴ δ' αὕτη, ὡς παρετηρήσαμεν, δὲν περιέχεται ἐν τῷ Εὐχολογίῳ εἰς τὰς ἐν ταῖς αὐταῖς περιστάσεσι γνωστὰς εὐχὰς τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου. Ἐν ἰδιαιτέρῳ δὲ τεμαχίῳ χάρτου ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ, εὔρον καὶ τὴν ἐξῆς σημείωσιν.

«Αὐτὴν τὴν εὐχὴν τὴν εἶχα ἀπὸ τοῦ ἁγίου ὄρος καὶ τῶρα τὴν ἡῦρα καὶ τὴν ἐξανάγραψα, καὶ αὔριον μετὰ τὴν λειτουργίαν κράξε τοὺς ἱερεῖς ψάλλοντες τὴν παράκλησιν, ἃς τὴν διαβάσουν καὶ αὐτὴν ἕνας ἕνας μὲ κατάνυξιν φορεμένοι τὰ πετραχήλια, καὶ ἔτσι κάμετε κάθε κυριακὴν εἰς τὸν Σταυρὸν λειτουργόντας ὁ ἐνορίτης ἀργότερα, διὰ νὰ εὔρεθουν οἱ ἄλλοι ἱερεῖς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν».

Ἦπ' ἀριθ. δὲ 1182 κατεχωρίσαμεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 3336 ἀποσταλὲν ἡμῖν Ἀγγλικὸν περιοδικὸν τὸ «Ἀθήναιον», ἐν ᾧ ἐν σελ. 458-9 ὁ λόγιος Fr. Halber δημοσιεύει ὀκτώλογον ἀξίας χριστιανικᾶς ἐπιγραφᾶς τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Κρήτης, ἐνθα εὔρε καὶ σταυρὸν φέροντα ἀκριβῶς τὸν τύπον τῶν γραμμάτων Α καὶ Ω τῆς Ἀποκαλύψεως, οἷον φέρει ὁ σταυρός, ὃν ἡμεῖς εὔρομεν ἐν τῇ ὑπὸ τὰς ὑπωρεῖας τοῦ Ὑμηττοῦ Μονῆ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

**Δ'. Ἡ ἐν τῷ Ζαππείῳ ἔκθεσις
καὶ αἱ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος διαλέξεις
καὶ ὁμιλίαι ἡμῶν.**

Διὰ τῆς ἀπὸ 28 Ἰβρίου 1890 πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολῆς τοῦ διασῆμου ἀγιογράφου Λουδοβίκου Θειρσίου, ἐδήλου ὑμῖν οὗτος ὅτι, εἰς ὄνομα ἡμῶν ἀπεστάλη τὸ κιβώτιον τὸ περιέχον τὰ πρωτότυπα τῶν ἀγιογραφικῶν αὐτοῦ σχεδιαγραφῆματα, ὅπερ τῇ 18 Μαρτίου 1891 ἀνοίξαντες ἐνώπιον τῶν μελῶν τῆς ἐταιρείας Θεοδώρου Παπακωνσταντίνου, Σακελλάριου, Κ. Πρινοπούλου, Σ. Χατζηγιαννοπούλου καὶ Ι. Λαμπάκη, εὔρομεν ἐν αὐτῷ 29 ἐν ὄλῳ κυλίνδρους, οὓς τῇ ἀποφάσει τοῦ Διοικητικοῦ συμβουλίου παρεδώκαμεν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως σχηματισθεῖσαν ἐπιτροπιάν, ἀποτελουμένην ὑπὸ τῶν συμβούλων κ. Ν. Διαμάντη, Γ. Ι. Δουρούτη καὶ Ἐμμ. Λαμπάκη, ἧτις ἀναπτύξασα τοὺς κυλίνδρους, εὔρεν ἐν ὄλῳ περιέχοντας 111 ἀγιογραφίας, ὧν δύο ὡσαύτως καταγραφεῖσαι, εἰσὶν ἄσχετοι πρὸς τὴν χριστιανικὴν τέχνην. Ἐκ διαφόρων δὲ ἀνὰ χεῖρας ἡμῶν σημειώσεων καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Λουδοβίκου Θειρσίου, συνεγράψαμεν τὸν ἐκ σελ. 46 κατάλογον τῆς ἐν τῷ Ζαππείῳ ἐκθέσεως, ἐν ᾧ λεπτομερῶς ἀναφέρομεν τὰς περὶ προσκλήσεως τῶν ἔργων τούτων φροντίδας ἡμῶν, καὶ τοῦ συμβούλου ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἐμμ. Λαμπάκη, βιογραφικὰς περὶ τοῦ Θειρσίου μετὰ τῆς εἰκόνοσ αὐτοῦ σημειώσεις περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἔργων αὐτοῦ καὶ ἀλλαγῶν, καὶ ἐν γένει περὶ τῆς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ζωηρᾶς δράσεως, πρὸς ἐκτέλεσιν ἐγκρίτων ἀγιογραφικῶν ἔργων αὐστηρᾶς Βυζαντιακῆς τέχνης. Ἐν τῇ συγγραφῇ δὲ ταύτῃ κατελήγομεν διὰ τῆς ἀξιωματικῆς προτάσεως ἡμῶν ταύτης, ὅτι ἡ ἔκθεσις αὕτη ὀφείλει νὰ καταδείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως **Χριστιανικῆς πινακοθήκης**, καὶ τῆς ἰδρύσεως ἰδίας **σχολῆς** τοῦ κλάδου τῆς Χριστια-

νικῆς Βυζαντιακῆς τέχνης, ἐν ἧ νὰ μορφῶνται Ἕλληνες καλλιτέχναι ἀγιογράφοι (σελ. 17).

Τῆ 10 Νοεμβρίου 11 π. μ. ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας ἑταιρείας κ. Ἀριστείδης Παππούδωφ ἐπισήμως ἐν τῷ Ζαπ-πέϊῳ ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκθέσεως, ἡμεῖς δὲ παρ' αὐ-τοῦ λαβόντες τὸν λόγον ἐλέξαμεν τάδε :

Κύριοι,

» Ἀπλᾶ τινὰ μονογράμματα, συμπελεγμένα μετ' ἀγκύρας ἢ Σταυροῦ, καὶ μυστικαὶ συμβολικαὶ τινες παραστάσεις τοῦ νέου Δόγματος, ἀπετέλουν τὸν μόνον διάκοσμον τῆς διωκομένης Ἐκ-κλησίας.

» Ἰλὴν ταῦτα, ἐν δόξῃ καὶ θριάμβῳ ἐξελθόντα τῶν σπηλαιῶν καὶ τῶν κατακομβῶν, ἀπετέλεσαν τὰ λαμπρὰ ψηφοθετήματα τοῦ Βυζαντίου, καὶ τὰς σεμνάς γραφὰς τοῦ Cimabue, τοῦ Duc-cio, τοῦ Dafiesole καὶ τῶν γιγάντων Μιχαὴλ Ἀγγέλου τοῦ Τιτιανοῦ, τοῦ Ῥαφαήλ, τῶν Πανσελῆνων καὶ τοῦ Λουδοβίκου Θεϊρσίου, πρὸ τῶν ἔργων τοῦ ὁποίου τὴν στιγμὴν ταύτην ἰστάμεθα.

» Ὁ Λουδοβίκος Θεϊρσίος μαθητὴς τῶν περιφήμων Schorn καὶ Schwanthaler, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν τύπων τῆς Βυζ. ἀγιογρα-φίας, ὡς αἱ εἰκόνες αὐτοῦ, καὶ ἰδίᾳ ἡ τῶν Μυροφόρων τῆς Μετα-μορφώσεως, τῆς Ἀναλήψεως, τῆς Βαΐφόρου, καὶ τῆς Β'. Παρου-σίας δηλοῦσιν, ἐξετέλεσε τὰ πλήρη ζωῆς καὶ κινήσεως ἔργα ταῦτα, δι' ὧν, ὡς διὰ φακοῦ τινος καταδείκνυται ἡμῖν τὸ ἐπιβάλλον με-γαλεῖον τῆς σοβαρᾶς χριστιανικῆς τέχνης, ἥτις, ἀπὸ τῆς Πόλεως τοῦ Βυζαντίου, ἐν ἧ τὰ τελειότατα ἔργα τοῦ εἴδους τούτου παρή-χθησαν, καὶ Βυζαντιακὴ τέχνη ὑπὸ πάντων ἐκλήθη.

» Τὰ ἔργα δὲ ταῦτα τοῦ Λουδοβίκου Θεϊρσίου, δὲν θα ἦτο δυ-νατὸν μετὰ τοσαύτης ζωῆς καὶ δυνάμεως νὰ ἐκφράσωσι τὴν σο-βαρὰν ταύτην τῆς Βυζ. τέχνης μεγαλοπρέπειαν, ἐὰν μὴ ὁ Βυζαν-τιακὸς τύπος, ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη ὁ ἡμέτερος τεχνίτης, δὲν ἐνεῖχεν ἐν ἑαυτῷ τὸ ἐπιβάλλον τοῦτο μεγαλεῖον, καὶ τὴν τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος ἐμπρέπουσαν ἱεράν σεμνότητα καὶ εὐπρέπειαν.

» Ἐνεκα δὲ τῆς μετ' ἐπιστήμης γνώσεως τοῦ κλάδου τούτου, ὁ Λουδοβίκος Θεΐσιος προσκληθεὶς, ἐπαφῆκεν ἡμῖν ἐν Ἀθήναις αἰώνιον τῆς τέχνης αὐτοῦ μνημεῖον τὰς ἐφ' ὑγροῖς γραφὰς τοῦ Ναοῦ τοῦ Νικοδήμου, δι' ἃς μετὰ τὸ πέρας τούτου Αὐταῖς Βασιλικαῖς χερσὶν ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος.

» Κατὰ τὸ ἔτος 1860 ὁ Λουδοβίκος Θεΐσιος προσκληθεὶς, μετέβη εἰς Πετροῦπολιν ὅπως παγιώσῃ Βυζαντιακὴν Σχολὴν ἀγιογραφίας, μορφώσῃ μαθητὰς καὶ ἀφήσῃ διαδόχους τῆς τέχνης.

» Αὕτη ἡ Μεγαλειοτάτη Αὐτοκράτειρα, ὑπὸ ζωνροῦ, ὑπὲρ τῆς ιδέας ταύτης κατεῖχετο ἐνδιαφέροντος, ἡ δὲ Ἀδελφὴ τοῦ Αὐτοκράτορος, Μεγάλῃ Δουκίσσα Μαρία Νικολάγεβιτς, ἥτις ἦν καὶ Πρόεδρος τῆς ἐν Πετροῦπόλει Ἀκαδημίας τῶν ὠραίων τεχνῶν, διὰ τοῦ Ἀντιπροέδρου ταύτης Πρίγγιπος Γαγγάριν, ἀνήγγειλεν αὐτῇ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Οἴκου, καὶ τίς ὁ σκοπὸς τῆς προσκλήσεως αὐτοῦ ἐν Πετροῦπόλει.

» Ὡς λαμπρὸν τότε τῆς Βυζαντιακῆς τέχνης ὑπόδειγμα ὁ Λουδοβίκος Θεΐσιος, ἐζωγράψισε τὰς δύο Ἀνκτορικὰς ἐκκλησίας τῶν δύο Μεγάλων Δουκῶν Μιχαὴλ καὶ Νικολάου Νικολάγεβιτς, ἀδελφῶν τοῦ αἰδίδιμου Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Β'.

» Πλὴν δὲ τούτων, ὁ Λουδοβίκος Θεΐσιος προσκληθεὶς, ἐζωγράψισεν ἐν Καρλσρούῃ καὶ τὸν Ναὸν τῆς Α. Β. Υ. τῆς Μεγάλῃς Δουκίσσης Μαρίας Μαξιμιλιανόβνας.

» Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐν Βιέννῃ καὶ Λονδίῳ ὀρθόδοξοι ναοὶ περικοσμοῦνται ὑπὸ τῶν καθαρῶς ἔργων τοῦ Θεΐσιου.

» Τὰ πρωτότυπα δὲ σχεδιογραφήματα ταῦτα, ἅτινα ἐκ παντὸς τρόπου ἐπιθύμουν, ὅπως ἀποκτήσωσιν αἱ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἰδίως αἱ ἐν Μονάχῳ πινακοθῆκαι, ὁ Λουδοβίκος Θεΐσιος προὔτιμησεν ὅπως ἀποστείλῃ εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ ἰσσητέρας Ἀθήνας, ἀποδείξας οὕτως ἐκυτὸν ἀντάξιον υἱὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ μεγάλου σοφοῦ φιλέλληνοσ Εἰρηναίου Θεΐσιου.

» Διὰ τὴν δωρεὰν ταύτην ἐθνικὴ τῷ Λουδοβίκῳ Θεΐσιῳ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη.

» Ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐκτιθεῖσα τὰ ἔργα

ταῦτα σκοπεῖ τὸ μὲν, ὅπως δείξῃ τὸ μεγαλεῖον τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, πῶς αὕτη ἀπὸ τέχνης ἀτέχνου εἰς καλλιτεχνίαν ὑψοῦται, τὸ δὲ ὅπως γενικεύσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς καταπεπτωκυῖα Ἐκκλησιαστικῇ Ἀγιογραφίᾳ. πρὸς δὲ σκοπεῖ ὅπως, διὰ τῶν ἔργων τούτων καταδείξῃ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς παρ' ἡμῖν ἰδρύσεως Χριστιανικῆς Πινακοθήκης, καὶ τῆς ἰδρύσεως ἰδίας Σχολῆς τῆς Βυζαντιακῆς ἀγιογραφίας, ἐν ἣ νά μορφῶνται Ἕλληνες Ἀγιογράφοι, μετὰ σχεδίου καὶ ἐκ φύσεως σπουδάζοντες τοὺς ἀρχαίους σοβαροὺς Βυζαντιακοὺς τύπους, πάσῃ δυνάμει δὲ ἀποφεύγοντες, πᾶν ὅ,τι ξένον καὶ ὀθνεῖον τυγχάνει τῆς παλαιγενοῦς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας.

» Ἡ καθ' ἡμᾶς ἑταιρεία ἐκφράζει εὐχαριστίας τῇ ἐπιτροπείᾳ τῶν Ὀλυμπίων ἐπὶ τῇ εὐγενεῖ φιλοξενείᾳ, ἀλλ' ἐκφράζει ὡσαύτως καὶ τὸν βαθὺν πόνον καὶ τὴν λύπην αὐτῆς, ὅτι μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἐκθέσεως ταύτης, ἐλλείψει ἰδίου οἰκοδομήματος Χριστιανικοῦ Μουσείου, τὰ πολύτιμα ταῦτα ἀντικείμενα περιελισσόμενα, θέλουσι κατακλεισθῆ ἐν σκοτεινοῖς κιβωτίοις, καὶ ριφθῶσιν εἰς κάθυγρα τῆς ἑταιρείας ὑπόγεια.

Κύριοι,

• Ἄν ἔργον ἡμῶν ἦν ἡ **πρόσκτησις** τούτων, ἔργον μερίμνης **πατρικῆς Κυβερνήσεως** ἐστὶν ἡ **διάσωσις** αὐτῶν.

» Πρὸς τοῖς ἔργοις τούτοις ἡ ἡμετέρα ἑταιρεία συνεκτίθησιν καὶ τὴν δωρηθεῖσαν τῇ ἑταιρείᾳ συλλογὴν, τοῦ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ γνωστοῦ Βυζαντινολόγου κ. Ἀλεξ. Πασπάτη ἀντιπροέδρου αὐτῆς.

« Ἡ συλλογὴ αὕτη εἶναι πολύτιμος, διότι πολλὰ τῶν ἱστορικῶν τούτων τοῦ Βυζαντίου οἰκοδομημάτων καταστραφέντα, ἐν μόναίς ταῖς ἀπεικονίσεσι ταύταις ἡμῖν διεσώθησαν.

» Μετὰ τῆς συλλογῆς δὲ ταύτης συνεκτίθεμεν καὶ ἡμεῖς διαφόρους ἀρχιτεκτονικὰς κατόψεις ἀρχαίων χριστιανικῶν Ναῶν, οὓς ἐν ταῖς ἀνά τὴν Ἑλλάδα ἰδίως περιηγήσεσιν ἡμῶν, χάριν τῆς ἐπιστήμης ἡμεῖς αὐτοὶ κατεμετρήσαμεν καὶ περιεγράψαμεν.

» Εἴθε κύριοι, ἡ ἐκθεσις αὕτη, ἥς σήμερον σεμνῶς τὰ ἐγκαίνια

τελοῦμεν, εἴθε, ὅπως γίνῃ ἀφορμὴ καὶ ληφθῶσι μέτρα τινὰ παρὰ τῆς Σ. Κυβερνήσεως, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἔργου, οὐ, ὑπὸ τὴν εὐμενῆ προστασίαν τῆς Α.Μ. τῆς Σεπτῆς ἡμῶν Ἀνάσσης, ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου ἐπιτίμου Προέδρου, καὶ ὑπὸ τὰς ἐνδελεχεῖς μερίμνας τοῦ τακτικοῦ ἡμῶν Προέδρου κ. Ἀριστείδου Παππουδάφ, μετ' ἀγάπης καὶ ζήλου ἤψατο ἡ καθ' ἡμᾶς Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.»

Τῇ παρακλήσει εἶτα τοῦ Διοικητικοῦ συμβουλίου τῇ μὲν 1 Δεκεμβρίου 1891 ἐν τῷ Ζαππεῖῳ ὠμιλήσαμεν περὶ τῆς Βυζαντιακῆς ἀγιογραφίας τῇ δὲ 13 Δεκεμβρίου 1891 περὶ Βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἰδίως περὶ τῶν Βυζαντιακῶν ἀρχιτεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων, ἅτινα ἐξωθεν τῶν Ναῶν σχηματίζουσι τὸ ἱερὸν μονόγραμμα Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἄλλα χωρὶα τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Τίς ἢ ἐκ τῆς Ἀγιογραφικῆς ταύτης ἐκθέσεως εἰς τὸν τόπον ἡμῶν ὠφέλεια, ἐγένετο δῆλον ἐκ τῶν γενικῶς ἀρίστων κρίσεων τοῦ τύπου, ἐκ τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ ἔδειξε τὸ κοινόν, καὶ ἐξ ὅσων ἡ κ. Καλλιόπη Κεχαγιά ἀνέφερε κατὰ τὴν ἐν τῷ συλλόγῳ τοῦ «Παρνασσού» 3 Ἰανουαρίου περὶ τέχνης, μεστήν ἐννοιῶν λαμπρὰν αὐτῆς διμιλίαν.

Ἀστοργον διαγωγὴν πρὸς τὰ θαυμάσια ταῦτα ἔργα, ὡς εἰς ἄνθρωπος, εἰς μόνον ἐπεδείξατο, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπίων, ὡς ἤδη ἠκούσατε καὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ἀνέγνωτε.

Τῇ Διευθύνσει κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἀνετέθησαν καὶ δύο λυπηρὰ καθήκοντα, δύο πένθιμοι προσφωνήσεις, ἡ μὲν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου τῶν Λατίνων Ι. Μαραγκοῦ, ἐπιτίμου μέλους καὶ δωρητοῦ, ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ ὀτρηροῦ Βυζαντινολόγου Ἀλ. Πασπάτη ἀντιπροέδρου τῆς ἐταιρείας καὶ δωρητοῦ τῆς πολυτίμου αὐτοῦ συλλογῆς τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἀρχαίων Χριστιανικῶν οἰκοδομημάτων.

Ταῦτα, Κύριοι, ἐν συντόμῳ εἰσὶ τὰ ἔργα ἡμῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1891.

Ὁ Κύριος, ὁ εὐλογῶν τοὺς ἐπ' Αὐτὸν πεπειθότας, ἐνισχύων ἡμᾶς, ἅς εὐλογῆσῃ τὸ ἔργον ἡμῶν καὶ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ πρὸ μικροῦ ἀρξαμένου νέου ἔτους τοῦ 1892.